

MARIËNBURGPROJECT 'WAT GELOOF IK? WAT GELOVEN WIJ?'

A - ALGEMEEN

Mariënborg, vereniging van kritisch katholieken, heeft in december 2010 een "Credo Campagne" gelanceerd: een campagne die leden, maar ook niet-leden, aanspoorde na te denken over de vraag: "Wat geloof ik? – Wat geloven wij?" In het kader daarvan heeft een twintigtal gespreksgroepen zich in een aantal bijeenkomsten met deze vragen bezig gehouden. Ter ondersteuning was een brochure samengesteld met diezelfde titel. Daarin werd door vijf auteurs beschreven hoe elk van hen over haar/zijn eigen geloof denkt. De brochure was nadrukkelijk niet bedoeld om aan te geven, laat staan voor te schrijven, hoe het moest, maar veeleer als een voorbeeld hoe met deze vraag om te gaan. Aan elk van de deelnemers werd een evaluatieformulier voorgelegd met het verzoek te beschrijven wat deze exercitie voor hem/haar individueel heeft betekend.

Het volgende is een poging tot samenvatting van deze rapportjes. Dat is niet eenvoudig: vele waren een "allerindividueelste expressie van hun allerindividueelste emotie". Het zal duidelijk zijn dat hetgeen volgt geen representatieve selectie is van katholiek Nederland. Het is zelfs geen representatieve selectie van leden van de Mariënborgvereniging. Niet alleen omdat er veel niet-Mariënborgers aan de gesprekken hebben meegedaan. Maar ook omdat alleen "zoekende" mensen aan onze oproep hebben gehoor gegeven; zij die zich vasthouden aan de traditionele geloofsbelijdenis zullen geen behoefte hebben die ter discussie te stellen; evenmin zij die voor zichzelf al een vaststaand standpunt hebben ontwikkeld. Vrijwel alle deelnemers hebben de gesprekken positief ervaren. Er was verwondering over het weervinden van eigen standpunten in die van anderen, bevrijding te zien dat men niet alleen staat met de eigen twijfels, en vreugde om eigen geloofsopvatting met anderen te delen.

B – KWANTITATIEVE GEGEVENS

Deelnemers

Er hebben zich voor het project 97 personen aangemeld en dertien bestaande gespreksgroepen. Uiteindelijk hebben 88 individuele aanmelders en tien bestaande groepen daadwerkelijk deelgenomen aan de geloofsgesprekken. In totaal waren dit *210 personen*. Het *aantal bijeenkomsten* dat in de negentien gespreksgroepen aan het onderwerp geloofsbelijdenis werd gewijd, loopt uiteen van 1 tot 10. Gemiddeld kwamen de negentien groepen vier maal bij elkaar.

Een kwart van de 99 deelnemers aan de evaluatie blijkt lid van een orde of ander religieus verband. Zeventien deelnemers geven aan dat zetheologisch geschoold zijn, tien van hen zijn (nog) werkzaam als pastor of pastoraal werker.

Van de respondenten is 52% actief in een parochie, 24% in een alternatieve geloofsgemeenschap.

Van de 99 deelnemers hebben 98 hun leeftijd ingevuld. De jongste deelnemer was 46 jaar, de oudste 94; 40% (39 van de 98 deelnemers) was tussen 71 en 80 jaar oud, 30% (29 van de 98) tussen 61 en 70 jaar en 18% (18 van de 98) tussen 81 en 90 jaar.

Individuele aanmelders

Zoveel mogelijk is geprobeerd van de individuele aanmelders regionale gespreksgroepen te formeren, waarbij vervolgens een gespreksleider is gezocht. Op deze wijze zijn acht gespreksgroepen ontstaan, te weten (na iedere plaatsnaam tussen haakjes de naam van de gespreksleider): Groningen (Ben van der Maas), Nijmegen (Julia van Wel), Amersfoort (Gini Wierenga), De Bilt (Tammo ten Berge), Badhoevedorp (Fiet Kunst), Den Haag (Tom van den Beld), Berkel-Enschot (Ad Krijnen en Mel Heuver) en Uden (Rein Vaanhold).

Daarnaast is op twee plaatsen door eigen initiatief van Mariëburgleden een gespreksgroep geformeerd waarbij individuele aanmelders zich konden aansluiten, namelijk in Hoofddorp (initiatief van Els van Dongen en Leo Mesman), en in Twente (initiatief van Joop Breukel). In deze tien ad hoc gespreksgroepen konden 80 individuele aanmelders worden geplaatst. Daarnaast konden vier individuele aanmelders in hun eigen regio worden ondergebracht in bestaande gespreksgroepen die zich hadden aangemeld.

Naast drie aanmelders die, door ziekte of drukte, hun aanmelding introkken zagen 10 aanmelders af van deelname omdat zij de afstand die zij zouden moeten afleggen naar de dichtstbijzijnde gespreksgroep te groot vonden, ofwel omdat die afstand inderdaad erg groot was, ofwel omdat zij geen eigen vervoer hadden. Doordat in enkele van de genoemde door Mariëburg geformeerde groepen ook niet-Mariëburgleden bij de gesprekken aanschoven (echtgenoot, vriend of kennis van deelnemers) is het totaal aantal individuele deelnemers uitgekomen op 88.

Aanmeldingen bestaande groepen

Zoals al vermeld meldden zich ook dertien bestaande gespreksgroepen aan als deelnemer aan het project. Het merendeel van de leden van deze bestaande gespreksgroepen was geen lid van Mariëburg en had dus de handreikingsbrochure ‘Wat geloof ik? Wat geloven wij?’ die aan alle leden was toegezonden, niet ontvangen. In totaal zijn aan deze dertien groepen op hun verzoek 143 brochures nagezonden.

Van de aangemelde groepen hebben er 10 meegedaan aan het project. De andere drie groepen bleken het onderwerp ‘geloofsbelijdenis’ in de korte periode die voor het project was uitgetrokken (eerste helft 2011) niet meer in hun schema te kunnen inpassen. De tien deelnemende groepen komen uit de volgende plaatsen: Hoogeveen, Vorden, Utrecht, Zeist, Werkhoven, Amsterdam-Noord, Amsterdam-Centrum, Eersel, Venray, Brunssum. Deze tien groepen hadden tezamen 122 deelnemers.

Deelnemers aan de evaluatie

Aan alle 20 gespreksleiders is gevraagd deel te willen nemen aan de evaluatie van dit project middels het opstellen van een verslag van de gesprekken, en het uitreiken aan en verzamelen van evaluatieformulieren van de deelnemers aan hun groep. Van 19 gespreksleiders is een schriftelijk verslag binnengekomen, een respons van 95%. Van 99 van de 210 deelnemers kwam een ingevuld evaluatieformulier retour. Een (lage) respons van 47%. Naar de oorzaak daarvan kan alleen worden gegist.

Het blijkt niet zo te zijn dat deelname aan de evaluatie significant groter is onder leden van Mariëburg dan onder niet-leden. Immers 110 van de 210 deelnemers aan het project (52%) zijn lid van Mariëburg. Van de 99 deelnemers die een evaluatieformulier invulden zijn er 58 lid van Mariëburg (59%). De oorzaak voor het niet meedoen aan de evaluatie moet dus elders worden gezocht. Opgemerkt dient te worden dat 27 deelnemers – ongevraagd – naast of in plaats van een evaluatieformulier hun persoonlijke geloofsbelijdenis opstuurden.

C – EVALUATIE-RAPPORTEN GESPREKSDEELNEMERS

Aan de deelnemers aan de gespreksgroepen werden de volgende vragen voorgelegd :

1. Wat was uw **motivatie** om aan de gesprekken deel te nemen?
2. Zijn de **geloofspunten** die voor u belangrijk zijn, in de gesprekken op een voor u voldoende manier aan de orde geweest?
3. Welke **geloofspunten of -thematiek** zou u graag nog eens verder willen uitdiepen, al of niet in breder verband (bv. op het congres)?
4. Welke rol heeft de aangeboden **Handreiking** voor u gespeeld:
 - a) is die u op een of andere wijze behulpzaam geweest, en zo ja, hoe?
 - b) welke daarin verwoorde geloofsvisie heeft u het meest aangesproken?
 - ‘Geloofstaal blijft altijd mensentaal’
 - ‘Ons geloof dient allereerst onszelf in beweging te zetten’
 - ‘Slaat de apostolische geloofsbelijdenis op onze hedendaagse geloofsbeleving?’
 - ‘De grondwet van het christendom in een geseclariseerde samenleving’
 - ‘Mijn uitgangspunten’
 - ‘Geen van allen’
5. Wat hebben de **geloofsgesprekken** u opgeleverd? (*denk aan uw ervaringen met de gesprekken en aan eventuele nieuwe ideeën. Graag zo puntig mogelijk beantwoorden*)

Bij de antwoorden op de vragen 1, 2 en 4 viel op dat in sommige groepen de Handreiking niet is gevolgd, en er geen systematische bespreking van de geloofsbelijdenis heeft plaatsgevonden. De aanwezigen spraken naar het lijkt in deze gevallen uit wat hen in geloofszaken bezig hield, en stelden dat ter discussie. Dat is op zichzelf uitstekend, maar maakt een systematische evaluatie heel moeilijk. Zo werd vraag 2 (welke geloofspunten?) door een groot aantal mensen niet beantwoord.

Een tweede probleem, althans voor een evaluatie, is het feit dat enige tientallen een soort persoonlijke geloofsbelijdenis indienden, soms zeer uitvoerig. Het evaluatieformulier vulden zij daarom niet in. Deze teksten konden dus niet worden opgenomen in de samenvatting van de vragen 1, 2 en 4.

Antwoorden op vraag 1

“Wat was Uw motivatie om aan de gesprekken deel te nemen?”

De vraag richt zich op de innerlijke beweegredenen van iedere deelnemer om zich op te geven en betrokken te willen zijn bij deze gesprekken.

Enige tientallen meldden dat zij meededen omdat Mariënborg de vraag had opgeworpen, omdat een ander ze had uitgenodigd of omdat zij al deelnamen aan een bezinningsgroep, en daarom nu dit onderwerp oppakten.

Sommigen spraken uitdrukkelijk hun onvrede uit over de mogelijkheden daartoe in de bestaande kerk.

Verreweg de voornaamste stimulans om dit te doen blijkt toch de behoefte om samen met anderen te zoeken naar het eigen geloof, eigen opvattingen te toetsen, steun te zoeken, eigen opvattingen kenbaar te kunnen maken en bij anderen te toetsen.

Bijkomende redenen spelen hier ook, zoals nieuwsgierigheid en behoefte aan inspiratie. Voor zeer velen bestond tevens de uitgesproken behoefte om te leren praten over het geloof zelf, over de belijdenis, eigen twijfels uit te spreken en te luisteren naar die van anderen, en om de eigen geloofsbeleving te ordenen.

Het valt dan inderdaad op dat men het gevoel heeft dat de kerkgemeenschap zelf nauwelijks de gelegenheid daartoe biedt, en men daarom ook onzeker is bij het onderling van gedachten wisselen over geloofszaken (misschien een typische eigenschap van katholieke christenen, daar in hun opvoeding het ‘aanvaarden op gezag’ vooropstond).

Antwoorden op vraag 2

“Zijn de geloofspunten die voor U belangrijk zijn in de gesprekken op een voor U voldoende manier aan de orde geweest?”

Algemeen

Zoals hierboven aangegeven hebben sommige gespreksgroepen niet de geloofsbelijdenis als zodanig aan de orde gesteld. Waar dat wel gebeurde bleek dit een beperking in te houden, omdat sommige geloofspunten niet in de belijdenis voorkomen, meestal omdat zij pas na de vierde eeuw tot dogma zijn verheven: de werkelijke tegenwoordigheid in de Eucharistie (transsubstantiatie), onfeilbaarheid van de paus, uitsluiting van de vrouw in het ambt, kerk als volk Gods, erfzonde, latere Mariadogma's enz.). Merkwaardig is ook, zeggen meerderen, dat in de belijdenis het allerbelangrijkste christelijke leerstuk niet voorkomt: de liefde. “Heb Uw God lief, en Uw naaste gelijk U zelf” volgens Jezus het allerbelangrijkste gebod (Matteüs 22, 36). Meerderen wezen hierop.

De vraag of men met de eigen geloofspunten voldoende aan z'n trekken kwam in de gesprekken werd zeer algemeen positief beantwoord. De sfeer in groepen was dus niet elkaar de les lezen of de maat nemen, maar een open dialoog houden (was dat maar in de kerk ook zo...)

Merkwaardig is dat blijkbaar weinig aan de orde is geweest de vraag wat ‘geloven’ eigenlijk is: aannemen op gezag van de kerk of van de Schrift, vertrouwen in God, lid zijn van een kerk, persoonlijke opvattingen hebben over het bovennatuurlijke, enz.. Meerderen bleken toch met dit wezenlijke probleem te worstelen.

Wat de concrete antwoorden betreft (welke geloofspunten voor U belangrijk?) is het volgende te zeggen.

Voor verreweg de meesten ging het om Jezus, zoon van God (wat betekent dat?), historiciteit van zijn persoon, de leer van de triniteit. Vlak daarop volgt het Godsbegrip (almachtig? schepper? als er geen mensen bestaan, zou God bestaan?). Dat deze twee geloofspunten voorop staan is niet verwonderlijk, het Credo opent er ook mee. Bovendien is hier het mysterie het sterkst aanwezig (aan Tertullianus, ca 200 na Chr., wordt toegeschreven de uitspraak “ ik geloof, juist omdat het onbegrijpelijk is (credo, quia absurdum)”.

Daarna is het aantal het grootste van hen die geen keuze maakten: de hele geloofsbelijdenis was voor hen van belang, inclusief de vraag of deze wel geloofwaardig is, en of de taal overdrachtelijk moet worden verstaan.

Eenieder kon meer dan één punt noemen. Voorzover dit gebeurde naast het hierboven staande werd de Geest vele malen genoemd. En vervolgens, op gelijk niveau, de punten die samenhangen met verrijzenis (van Jezus, van het lichaam), met eeuwig leven, met hemel en hel, en met erfzonde en verlossing (dit laatste staat niet met zoveel woorden in het Credo, al is sprake van ‘vergeving van zonden’). Wat opvalt is dat de belangstelling voor Maria, haar maagdschap en de ontvangenis door de Geest, zeer gering is bij de respondenten.

Samenvattend t.a.v. vraag 2: lezing van de antwoorden, en het bestaan van een grote groep die niet heeft geantwoord, doet het vermoeden opkomen dat de tekst van het Credo wel aanzet tot discussie over wat dit betekent voor de eigen geloofsbeleving, en voor de achter het Credo liggende geloofswaarheden, maar dat die tekst – zoals deze in de vierde eeuw is geformuleerd – nu voor weinigen houvast biedt als het gaat om in onze tijd navolger te willen zijn van Christus.

Antwoorden op vraag 3:

Welke geloofspunten of –thematiek zou u graag nog eens verder willen uitdiepen, al of niet in breder verband (b.v. op het Mariënburgcongres 15 oktober 2011) ?

De antwoorden kunnen in drie categoriën worden ondergebracht :

- Geloven nu.
 - o Geloven komt van binnen uit; niet meer van buiten opgelegd.
 - o Mystiek en esoterische praktijken zijn goede elementen voor het versterken van geloofsbeleving. Stilte kan een hulp zijn in het “je gedragen voelen”.
 - o Hoe ga je om met het dualisme natuur en bovennatuur? Wat is bidden, en hoe doe je dat dan? Hoe zeg je wat onzegbaar is?
 - o Betrek ook andere levensbeschouwingen in je zoektocht naar God: humanisme, boeddhisme, islam, mahabharata.
 - o Geloven nu is ook: samen delen, oecumene, sacramenten , eucharistie samen vieren.
- Zorg om kerk en kerkgenootschappen:
 - o Geloof en samenleving: kerk als “zout der aarde”, relevantie kerk in de samenleving, modernisering van de liturgisch taal.
 - o Hoe geven we geloof door aan jongeren? katechese, geloofsgroei.
 - o De “heilige” katholieke kerk; hoe kunnen we de restauratie terugdraaien? vrouwen in het ambt.
- “Klassieke” geloofspunten :
 - o Opstanding van de doden, hemel, hiernamaals, eeuwig leven.
 - o God als persoon.
 - o Maagdelijkheid van Maria.
 - o Grondslag van de moraal, vergeving, biecht.

Antwoorden op vraag 4:

“Welke rol heeft de aangeboden Handreiking voor U gespeeld:

- a) als die op een of andere wijze behulpzaam is geweest, en zo ja, hoe?
- b) welke van de vijf daarin verwoorde geloofsvisies heeft U het meest aangesproken?

Algemeen

Bij het verwerken van de antwoorden op deze vragen bleek er een probleem te bestaan van vergelijkbaarheid. Een belangrijk deel had de Handreiking of niet gelezen (dan geen antwoord op subvraag a), of heeft bij de invulling van de vragen de Handreiking niet bij de hand genomen. Dat is nodig, omdat A t/m E de titels zijn van vijf hoofdstukken in de Handreiking. Heb je de inhoud daarvan niet voor de geest, dan geef je antwoorden gebaseerd op de titel alleen.

Titel A (Geloofstaal blijft altijd mensentaal) en titel B (Ons geloof dient allereerst onszelf in beweging te zetten) zijn beide stellingen waarop je antwoord kunt geven zonder de Handreiking te raadplegen.

Titel C is een vraag (Slaat de Apostolische Geloofsbelijdenis op onze hedendaagse geloofsbeleving?), dit hadden we als stelling moeten formuleren.

Titel D (De grondwet van het christendom in een gesecculariseerde samenleving) stelt op zichzelf niets (subtitel verwijst wel naar de Bergrede, maar dat staat niet in de vraag).

Titel E (Mijn uitgangspunten) zegt als inhoudelijk nog minder.

Doordat we ons niet gehouden hebben aan basis-eisen bij het opstellen van een vragenformulier (vragen moeten onderling vergelijkbaar zijn, duidelijk moet zijn waarop zij

terugslaan) is een evaluatie van de gegeven antwoorden erg moeilijk. Inderdaad heeft een grote meerderheid de titels A en B geselecteerd. Daarvan zijn er ongetwijfeld wel heel wat die dat deden omdat zij de daarbij teksten in de Handreiking voor ogen hadden, maar we weten het niet.. C en D hadden dus veel minder aanhangers dan A en B. E had heel weinig. Dat de Handreiking bij de beantwoording slechts bij een deel van de respondenten een rol speelde blijkt uit het feit dat velen zeggen de Handreiking niet of weinig gelezen te hebben (te moeilijk, te negatief, te veel tekst, geen werkvormen, te veel voorgeprogrammeerd, dit om een paar kritiekpunten te noemen). Gevoegd bij het feit dat meerderen er feitelijk niet over beschikten, en dat meerdere werkgroepen er geen gebruik van maakten, leidt dit er toe dat we de uitkomsten van deze toets misschien niet zo goed kunnen gebruiken. Dat doet niet af aan het feit dat er velen waren van hen, die de Handreiking wel hadden gelezen en gebruikt, die lovende woorden spraken: aanzet tot vorming gespreksgroep, goed startpunt, oriënterend, leidraad, inzicht gevend, check-list, herkenning biedend en zelfs confronterend (na lezing blijkt weinig over van geloof uit de jonge jaren). De Handreiking had dus voor velen een functie, ook als er negatief over werd geoordeeld (remmend i.p.v. inspirerend, b.v.).

Antwoorden op vraag 5:

Wat hebben de geloofspunten u opgeleverd ? (denk aan uw ervaringen met de gesprekken en aan eventuele nieuwe ideeën)

- Enkele deelnemers vonden deze vraag erg materialistisch geformuleerd: alsof je aan deze gesprekken meedoet om er iets voor terug te krijgen.
- Bovenal: opluchting, bevrijding, te zien dat je niet alleen staat, te zien dat anderen ook twijfelen, zoekende zijn.
- Nieuwe invulling van het begrip geloven:
 - o Geloven heeft in de eerste plaats van doen met gevoel, met het hart, niet zozeer met het verstand.
 - o Geloven is equivalent met vertrouwen, verbondenheid.
 - o Geloven is een drijvende kracht, een bron, die kracht geeft.
 - o Dat wil zeggen dat geloven actief moet zijn: menslievendheid betrachten, steun zijn voor anderen, de anderen, alle anderen liefhebben.
 - o Besef: het koninkrijk gods is HIER.
- Andere ervaringen:
 - o Herijking en verrijking van het eigen geloof.
 - o Bewuster omgaan met geloof: alles wat als ballast wordt ervaren, overboord zetten.
 - o Er blijkt meer overeenstemming te bestaan tussen katholiek en orthodox protestant dan algemeen wordt aangenomen.
 - o Meer verdieping leidt tot meer vragen.
 - o Er is veel oud hartzeer.

Over het algemeen blijkt dat de gesprekken als zeer positief ervaren zijn. Men genoot van de gelegenheid eindelijk het eigen geloven hardop uit te spreken en met anderen te delen. Ook in dat opzicht mag de Credo Campagne geslaagd genoemd worden.

Deel A werd verzorgd door Lidy Verdegaal; van deel C werd de samenvatting van de evaluaties van de vragen 1,2 en 4 samengesteld door Erik Jurgens, terwijl Dick Wessels hetzelfde heeft gedaan m.b.t. de vragen 3 en 5.